

Gdańsk, 10.01.2023

dr hab. Tomasz Besta, prof. UG
Instytut Psychologii
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytetu Gdańskiego

Recenzja wersji drugiej pracy doktorskiej magister Karoliny Dyduch-Hazar, pt. „Consequences of Revenge Related Pleasure: The Sweet and the Bitter”, napisanej pod kierunkiem doktor habilitowanej Agnieszki Golec de Zavala, prof. Uniwersytetu SWPS.

Niniejsza recenzja dotyczy wersji poprawionej pracy doktorskiej, w której Doktorantka wprowadziła szereg zmian kierując się sugestiami recenzentów. Na rozprawę doktorską Pani magister Karoliny Dyduch-Hazar składa się pięć badań. Opis wyników poprzedzony jest wprowadzeniem teoretycznym, a pracę kończy dyskusja ogólna uzyskanych wyników. Doktorantka w swojej pracy skoncentrowała się na interesującym zagadnieniu konsekwencji dobrego i złego samopoczucia wynikającego z odwetu. Testowano relację pomiędzy zemstą i afektem. W pierwszych dwóch badaniach Autorka wykazała, że zemsta wiąże się z pozytywnym afektem, a ten łączy się z motywacją zarówno do rewanżu, jak i do przebaczenia. Dodatkowo, agresja po prowokacji wiązała się z negatywnym afektem, który przewidywał chęć dalszego rewanżu, ale nie pojednania. W badaniu 3 i 4 testowano, czy związek pomiędzy negatywną informacją na temat pracy uczestnika badania a intencjami wobec osoby piszącej negatywną opinię był zapośredniczony przez afekt przed agresją, agresję, oraz afekt po agresji. W badaniu 5 Autorka wykazała, że u uczestników, których pokrzywdzono a którzy wierzyli, że wygrali nagrodę pieniężną, osłabło pragnienie rewanżu (w porównaniu z tymi osobami, którzy uważali, że to osoba która ich skrzywdziła wygrała nagrodę).

W części teoretycznej, Autorka opiera się między innymi na koncepcjach ewolucyjnych, badaniach rewanżu jako środka odstraszającego, mechanizmach i motywacjach związanych z okazywaniem dominacji, a także na teoriach sprawiedliwego świata i badaniach łączących zaangażowanie w działania mające na celu rewanż i odwet

z odczuciami (szeroko rozumianej) przyjemności. Omawia również model „słodko-gorzki” rewanżu, wskazujący na to, że konsekwencje odwetu nie są zawsze przyjemne bądź nieprzyjemne. Tę linię badawczą rozwija Doktorantka, eksplorując w swoich badaniach rolę pozytywnego i negatywnego afektu wzbudzonego po dokonaniu odwetu. Autorka przedstawia modele teoretyczne wyjaśniające emocje pojawiające się po dokonaniu rewanżu oraz teorie przedstawiające najważniejsze motywy rewanżu. W porównaniu z pierwszą wersją pracy, część teoretyczna została rozszerzona, czyta się ją dobrze. Autorka wykazała się umiejętnością selekcji materiału i zwięzłego przedstawiania ważnych dla jej pracy teorii. Zabrakło mi w niej dokładniejszego omówienia pewnych badań i koncepcji, które w mojej opinii mogłyby pomóc w interpretacji przedstawionych wyników. Szczegółowo o tym napiszę w dalszej części recenzji.

Mocne strony pracy

Moja ogólna ocena zarówno pierwszej jak i drugiej wersji rozprawy doktorskiej jest pozytywna. Wersja poprawiona zawiera szereg rozwinięć i odniesień, które czynią pracę lepszą i bardziej klarowną. Autorka przygotowała serię dobrze zaplanowanych badań. Badania te uzupełniają się, a wnioski z badań wcześniejszych wykorzystywane są w planowaniu kolejnych eksperymentów. Doktorantka zaprezentowała oryginalny pomysł badawczy, pozwalający na rozwinięcie wcześniejszych modeli zachowań odwetowych.

Część teoretyczna jest spójna i dobrze rozplanowana i w poprawionej wersji pracy jest bardziej rozbudowana. Autorka m.in. uzupełniła tę część o fragmenty dotyczące badań nad odwetem motywowanym chęcią utrzymania lub przywrócenia zasad kształtujących relacje interpersonalne (badania Fiske’go i współpracowników) oraz badań nad upodmiotowieniem jako motywem dla angażowania się w zemstę (badania zespołu Gollwitzera oraz zespołu Strelana).

Autorka rzetelnie prezentuje swoje badania (opis narzędzi, procedura, analizy mocy badań) oraz wyniki (analizy, wyniki nieistotne). Mocną stroną są procedury eksperymentalne, które łączą sprawdzone już metody (np. pomiaru agresji) z oryginalnym

pomysłem na sprawdzenie roli afektu i możliwych mediatorów związku pomiędzy wzbudzonymi emocjami a chęcią rewanżu.

Autorka czytelnie zaprezentowała swoje pytania badawcze i hipotezy oraz sposób ich testowania. Czytelnik wie, co Autorka chce badać i jakie są jej predykcje. Sposób testowania hipotez jest odpowiedni i jasno opisany. Autorka przeprowadziła adekwatne analizy i klarownie przedstawia wyniki badań. Przy omawianiu wyników Autorka jasno nawiązuje do swoich predykcji. Zachowana jest ciągłość w omawianiu badań i prezentacji wniosków.

Poprawiona wersja Dyskusji Ogólnej jest sprawnie napisana, zawiera omówienie ograniczeń badań własnych oraz odniesienia jak prezentowane wyniki mogą rozwinąć dotychczasową wiedzę na temat konfliktów grupowych. Praca przygotowana jest starannie. Autorka dba o szatę graficzną, język, prezentację wyników. Warto pochwalić ją za uważność i sumienność.

Podsumowując, Autorka wykazuje się umiejętnością planowania i konstruowania badań. Przed przeprowadzeniem badania obliczana była moc badania, prezentacja procedury rekrutacyjnej jest wyczerpująca. Zwraca również uwagę na trudności analizy mocy dla badań modelu z seryjnymi mediatorami. Autorka określa wyraźnie kryteria wykluczania danych. Analiza danych przeprowadzona jest adekwatnie do zaprezentowanych pytań badawczych i stawianych hipotez. Wyniki interpretowane są zgodnie z zaprezentowanymi analizami. Nie dostrzegłem nadmiernych uogólnień czy nadinterpretacji uzyskanych wyników. Opisując wyniki Doktorantka wykazuje się świadomością ograniczeń badań własnych.

Pozostające słabsze strony pracy

Część teoretyczna.

Doceniam umiejętność selekcji materiału, jednak zabrakło mi w niej bardziej rozbudowanego rozwinięcia modeli opisujących odwet i agresję jako działania motywowane

poczuciem złamania zasad kształtujących relacje społeczne (Fiske & Rai, 2015)¹. Autorka wspomina model Alana Fiske'go w części teoretycznej pracy, jednak czyni to skrótowo. Myślę, że dokładniejsze przedstawienie badań nad „moralną przemocą” pomogłoby w interpretowaniu niektórych z uzyskanych wyników.

Metodologia badań, wyniki i dyskusja.

Autorka, prezentując ograniczenia pracy, odnosi się do kryteriów wykluczenia danych oraz braku pytań kontrolnych (szczególnie ważne ograniczenie w procedurze badania 1). Brak kontroli jakości danych pozostaje ważnym ograniczeniem i słabością badania 1 (z uwagi na tzw. „*low effort participants*”; np. Buchanan & Scofield, 2018)².

Hipoteza 2 była testowana tylko w jednym badaniu. Jest ona bardzo interesująca, a badania mogące ją testować pomogłyby równocześnie w poszukiwaniu możliwego moderatora związku pomiędzy pozytywnym afektem a intencją do angażowania się przyszłe działania odwetowe. Pozwolę sobie na opinię, że szkoda, iż Autorka nie zdecydowała się na dokonanie replikacji (np. badania, które uwzględniałoby inny sposób wzbudzenia poczucia własnej korzyści). Dodatkowo wprowadza to nierównowagę pomiędzy liczbą badań testujących Hipotezę 1 i 2.

Jakie były motywacje Autorki, aby w badaniu 5 nie uwzględnić intencji do wybaczenia (tak jak w poprzednich badaniach), a jedynie chęć odwetu? Byłoby to ciekawe uzupełnienie uzyskanych wyników. Uwzględnienie intencji do wybaczenia pozwoliłoby także na sprawdzenie, czy spadek chęci do rewanżu jest dopełniony przez większą gotowość do wybaczenia (po otrzymanej zewnętrznej nagrodzie).

Dodatkowo, kontynuując rozważania o badaniu 5, w poprawionej wersji dyskusji wyników Autorka odnosi się do badań nad związkiem interesu własnego i ocenami

---

¹ Fiske, A. P., & Rai, T. S. (2015). *Virtuous violence: Hurting and killing to create, sustain, end, and honor social relationships*. Cambridge University Press.

² Buchanan, E.M., & Scofield, J.E. (2018). Methods to detect low quality data and its implication for psychological research. *Behavior Research Methods*, 50, 2586–2596.

moralności innych osób. Zabrakło mi jednak rozbudowania tej interpretacji. Czy osoby, które spostrzegały nagrodę jako zadośćuczynienie za doznaną krzywdę (to jest spostrzegały związek pomiędzy krzywdą a zewnętrzną nagrodą) mogły deklarować mniejszą intencję do angażowania się w działania odwetowe niż osoby, które takiego związku nie dostrzegały? Jest to potencjalna ścieżka przyszłych badań (np. z uwzględnieniem warunku nagrody i dla sprawcy transgresji i dla uczestnika-ofiary). Ciekawy jestem interpretacji Autorki.

Alternatywnym wyjaśnieniem wyników badania 2 (uzyskania słabszych związków pomiędzy zmiennymi) jest procedura naprzemiennego (w przekonaniu osób uczestniczących w badaniu) karania przegranej osoby w zadaniu CRTT. Przywołując wspomnianą wcześniej teorię relacji społecznych Alana Fiske, zadanie to mogło powodować poczucie przywrócenia relacji równościowej (osoba uczestnicząca w badaniu przegrywała 50% rund i otrzymywała karę ale też wygrywała 50% rund i mogła wybrać karę dla partnerki interakcji). Stąd słabszy związek pomiędzy zmiennymi mógł potencjalnie wynikać ze słabszego poczucia złamania reguły wzajemności, szczególnie po upływie kilku rund. Ciekawe byłoby zobaczyć, czy wybrane przez uczestników badania kary były silniejsze na początku zadania CRTT niż na końcu.

Wyniki prezentowanych badań wskazują na raczej niezbyt silną chęć do angażowania się w działania odwetowe (np. okolice średniej skali dla warunku wzbudzającego najsilniejszy odwet w badaniu 5). Czy wg Autorki w sytuacjach wzbudzających silną lub bardzo silną chęć odwetu modele współzależności wyglądałyby podobnie jak te opisane w pracy? Mówiąc inaczej, czy w sytuacji poczucia bardzo silnej krzywdy i silnej chęci odwetu, zaprezentowane w pracy zależności byłby, wg Autorki, podobne?

Drobne uwagi.

Większość drobnych uwag została zaadresowana w poprawniej wersji pracy. Autorka wyjaśniła logarytmiczną transformację zmiennej „liczba szpilek”, poprawiła literówki, odniosła do tego jak mściwe i życzliwe tendencje wobec krzywdziciela mogą się znosić, rozbudowała część dotyczącą ograniczeń badań własnych.

Podsumowanie

Zaprezentowane uwagi krytyczne nie zmieniają mojej pozytywnej oceny dysertacji. Poprawiona wersja pracy zawiera oryginalne rozwiązania problemu naukowego oraz potwierdza wiedzę teoretyczną Doktorantki z obszaru psychologii społecznej. Autorka dowiodła posiadania umiejętności samodzielnego prowadzenia badań empirycznych oraz wykazała się umiejętnością analizowania danych pod kątem weryfikacji stawianych hipotez. W mojej opinii, zaprezentowany cykl pięciu badań uzupełnia wiedzę na temat konsekwencji odwetu oraz motywacji do angażowania się w działania mające na celu kontynuowanie zemsty lub przebaczenie sprawcy transgresji. Chciałbym również podkreślić sumienność widoczną w przygotowaniu pracy, staranność w raportowaniu wyników oraz umiejętność zwięzłego i treściwego formułowania myśli. Wszystko to są kompetencje ważne i przydatne w pracy naukowej.

Podsumowując, w mojej opinii recenzowana dysertacja pani magister Karoliny Dyduch-Hazar, pt. „Consequences of Revenge Related Pleasure: The Sweet and the Bitter”, napisana pod kierunkiem dra hab. Agnieszki Golec de Zavala, spełnia ustawowe wymagania stawiane rozprawom doktorskim i wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Gdańsk, 10.01.2023

Tomasz Besta

Tomasz Besta